

distrugerea violentă a sistemelor estetice, sociale și politice existente" (p. 281). El redefinește însă și sensul noțiunii de artă, reactualizând de fapt caracterul său eteroclit, purtător de alte valori decât cele strict estetice (precum valori de cult, în sens religios, valori etice, politice ș.a.m.d.), căci „categoria de «artă» nu este universală”: „Din acest punct de vedere 9/11 poate fi considerat artă într-un sens nonmodern” (p. 294). Cu aceste citate ample, sper că am reușit să îl fac pe cititor să prindă gustul („rasa”) textelor semnate de Richard Schechner, stărnindu-l să le studieze cu burta pe carte...

Mircea MORARIU

Scenograful, între pământ și apă

Puține, extrem de puține sunt cărțile consacrate scenografilor români, încă și mai puține cele despre marii scenografi ai lumii care să fie traduse în limba română. Tocmai de aceea e de salutat apariția – la Editura Curtea veche, colecția „Urban” (București, 2009) – cărții Yannis Kokkos, **Scenograful și cocostârcul**, volum conceput și realizat de George Banu. E vorba despre o traducere, datorată Ancăi Eugenia Rotescu, a unei cărți ce a cunoscut deja trei ediții în Franța (1989, 2002, 2004), apărută mai întâi la Édition Actes Sud, fiecare dintre reeditări conținând actualizări care țin de dinamica activității unui scenograf, dar și regizor, de origine greacă, stabilit la Paris, care, prin activitatea lui, are o contribuție importantă la dezvoltarea artei teatrului. Teatrul dramatic și teatrul liric, deopotrivă. Cartea a apărut la noi grație eforturilor reunite ale Teatrului Național „I.L. Caragiale”, Centrului de Cercetare și Creație Teatrală „Ion Sava” și ArCuB.

Volumul conține, în afara unei admirabile prefețe, cu valoare de ministudiu introductiv, scrisă de George Banu („Kokkos sau azeziunea la teatru”), șase secvențe, dintre care cea mai consistentă e exact aceea al cărei titlu poate fi regăsit prin citare în cel dat cărții. În *Scenograful și cocostârcul*, amestec de studiu cu caracter teoretic, confesiune și privire retrospectivă asupra felului în care s-au consolidat prin ani concepțiile asupra teatrului și scenografiei ale lui Kokkos, găsim nu numai o explicitare a sensurilor pe care Kokkos le dă muncii sale, ci și a felului în care artistul s-a văzut pe sine și arta lui ca parte a ceea ce înseamnă teatrul, în general. „Când faci teatru – scrie Yannis Kokkos – o faci cu totul. Toate calificativele, *teatru de regizor, de actor sau de scenograf* mi se par fără obiect”. Găsesc în această frază a artistului exprimarea caracterului de artă de sinteză, de echipă a teatrului. Scenografiile imaginate de Kokkos au avut ca punct de plecare desenul – „Descopăr desenând... Mă exprim prin desen, stabilesc narațiunea spectacolului prin desen, îmi închipui spectacolul având desenul în față”. Au fost inspirate și determinate de spațiul în care urma să se joace viitorul spectacol – „Mi-ar fi foarte greu să-mi imaginez un decor dacă n-aș ști în ce teatru se va juca spectacolul; nu am mizat pe greutate, ci pe surprinderea spiritului lucrurilor. *A priori*, în teatru totul are greutate. Corpul este greu, decorurile pot fi grele, manevrarea, costumele... În teatru, dacă toată această greutate nu se evaporă spre a nu mai păstra decât spiritul lucrurilor, decât vibrațiile lor, atunci teatrul încetează să mai existe”. Aceleași scenografii au dorit sublinierea fragilității ca principal descriptor al naturii însăși a teatrului – „Fragilitatea constituie teatrul și ea nu se poate concilia cu greutatea. Dar această fragilitate nu trebuie asimilată cu frivolitatea căci, în teatru, trebuie să îi acorzi unei

decizii toată gravitatea, tocmai datorită efemerității lui". Scenografiile lui Kokkos au ținut seama de proporția justă și de perspectivă, de gramatica culorilor, nu s-au lăsat dominate de tehnologie, au refuzat ceea ce artistul numește „simbolismul lizibil imediat”, academismul modernității, concurența cu arhitectura, au respectat rolul regiei – „să faci regie cere curaj”. Incitant – subcapitolul intitulat „Refuzuri”. Dar ceea ce mi se pare cel mai important de subliniat e că niciodată din vederile lui Yannis Kokkos nu a ieșit actorul. În câteva rânduri artistul subliniază rolul acordat acestuia, respectându-l și, poate, recunoscând-i, implicit, preeminența. După ce, dând exemplul lui Michel Piccoli, evidențiază realitatea că „Marii actori sunt, de asemenea, scenografi. Desenează în spațiu” și după ce observă că „măsura, în teatru, este actorul”, în subcapitolul „Costumul, actorul și personajul”, Kokkos scrie: „Consider actorii ca fiind personaje ei înșiși și adesea concep semnele vestimentare pornind de la propriul lor fizic”. Urmează o sumă de nuanțări la care mi se pare util să reflectez și scenografiile noastre, mai ales aceia ce copleșesc actorul, îl „sufocă”, îl trimit în planuri secundare, îi neagă prin practica lor importanța.

Scenograful este, în opinia lui Yannis Kokkos, comparabil cu un cocostârc. El, cocostârcul, stă într-un picior, „între pământ și apă”. Îi stă în puțință să zboare. Iar „scenograful, asemenea cocostârcului, stă pe malul heleșteului, se hrănește din profunzimea apei, stă într-un picior și, uneori, își ia zborul”. Despre felul în care și-a luat zborul scenograful Yannis Kokkos, găsim într-un alt capitol al cărții mărturiile lui George Banu, Antoine Vitez, Michel Vinaver, Andrei Șerban, Jacques Lassalle și Nicolas Sire.

„*Fragmente*” e capitolul ce înregistrează reflecțiile disparate, dar care colaționate trec cu ușurință examenul coerenței. Inventat în secolul al XVII-lea, amplificat în cel următor, mai cu seamă în spațiul german, dar și în cel francez, redescoperit cu voluptate în secolul al XX-lea (dacă nu ar fi să ne gândim decât la *Fragments d'un discours amoureux*, minunata carte a lui Roland Barthes), discursul fragmentar e unul extrem de util, de profitabil, de suplu pentru a traduce în limbaj articulat ceea ce cineva numea „dicțiunea ideilor”, de a le conferi ordine în dezordinea lor aparentă, în contradicțiile pe care numai pentru moment par că le zămislesc. Este, cred, doar o astfel de contradicție momentană și aparentă în această afirmație a lui Yannis Kokkos: „Acceptând constrângerile teatrului, scenograful își dezvoltă libertatea sa aparte ca mod de materializare a spațiului și a timpului.”

Capitolul „*Texte*” reunește articole publicate de Yannis Kokkos în intervalul 1977–1988, mărturiile ale calităților de teoretician ale artistului. Desprind un fragment ce mi se pare grăitor pentru invitația la sublimarea tentațiilor spre pictură ori spre cinematograful, încercate adesea de artist, de omul de teatru, un fragment ce cred că îl confirmă pe George Banu care în prefață vorbea despre faptul că artistul „invită omul de teatru să fie acolo unde se află, fără să vizeze la un altundeva mereu absent: tabloul sau ecranul”. Scrie Kokkos: „Atitudinea scenografului este, pentru mine, destul de apropiată de a cineastului care și-ar fi propriul director de imagine, cel care face încadrările și montajul, adică stăpân pe sistemul narativ ce subîntinde reprezentarea teatrală, în același timp atent să nu creeze determinări multiple din punct de vedere plastic ale spectacolului, astfel încât viața repetițiilor să se poată împlini în interiorul spațiului.”

„*Addenda*” e un capitol care s-a impus de la sine ca urmare a dezvoltării și împlinirii lui Kokkos ca regizor de operă, comițând așadar actul de curaj despre care vorbea el însuși, iar capitolul ultim, ce poartă chiar numele artistului, ne pune la îndemână date biografice și o actualizată teatrografie.